

პოსტანამედროვე ეკონომიკის კონტურები (თეორიულ-მეთოდოლოგიური ასპექტი)

ელგუჯა მექვაბიშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

ეკონომიკა კომპლექსური სისტემაა, რომელიც არაწრფივად ვითარდება, მისი პროგნოზირება კი რთული პრობლემაა, მითუმეტეს როცა საკითხი ეხება გრძელვადიანი პროგნოზების შემუშავებას. სირთულეს ორი ურთიერთსაპირისპირო გარემოება განაპირობებს. პირველი მათგანი ქაოსის თეორიაში ცნობილია „პეპელას ეფექტის“ სახელწოდებით, რომლის არსი შემდეგში მდგომარეობს: საკვლევი ობიექტის საწყის პირობებში მცირე ცვლილებებიც კი დიდ ცვლილებებს იწვევს საბოლოო შედეგში, რის გამოც ობიექტის მომავალი მდგომარეობის ზუსტად განჭვრეტა შეუძლებელია. მეორე მხრივ, ეკონომიკის, როგორც მთლიანი სისტემის განვითარება გარკვეულ წესრიგსა და ლოგიკას ემორჩილება, რის გამოც წარმოქმნილი ტენდენციების ექსტრაპოლაციით შესაძლებელია ამ სისტემის მომავალი მდგომარეობის მახასიათებელი რიგი პარამეტრების განსაზღვრა. აღნიშნული მეთოდოლოგიური მიდგომის საფუძველზე, სტატიაში შემოთავაზებულია შედარებით შორეული პოსტანამედროვე ეკონომიკის, როგორც ცივილიზაციის განვითარების კანონზომიერი შედეგის, ავტორისეული ხედვა, რომელიც გარკვეულ პოსტულატებს ეფუძნება.

საკვანძო სიტყვები: პოსტანამედროვე ეკონომიკა; პარტიკულური ეკონომიკა; კრეატიული ეკონომიკა, ეკონომიკის ჰუმანიზაცია, არაეკონომიკური ადამიანი.

კაცობრიობა სწრაფად ცვალებად და გაურკვევლობის მაღალი ხარისხით გამორჩეულ პირობებში ცხოვრობს. არსებული რეალობის გათვალისწინებით, გრძელვადიანი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროგნოზირება, ერთი შეხედვით, უნაყოფო საქმიანობად შეიძლება მოგვეჩვენოს. თუმცა ისიც აშკარაა, რომ ადამიანებს სჭირდებათ ასეთი პროგნოზები, ვინაიდან მათ გარეშე საქმიანობა სუბიექტურად შეზღუდული, არარაციონალური და არაეფექტიანი, დასახული მიზნები კი მიუღწეველია, ან მათი მიღწევა დიდ დანახარჯებთანაა დაკავშირებული. პროგნოზირება ჩვენი ამჟამინდელი რეალობიდან სხვადასხვა დროით დაშორებული საზოგადოებრივი მდგომარეობის აღწერას გულისხმობს. თუმცა, მომავლის საზოგადოების და ეკონომიკის ზუსტი სურათის დახატვა მეცნიერებას დღეს არ შეუძლია და მხოლოდ ჰიპოთეზების ჩამოყალიბებით უნდა დაკმაყოფილდეს, რაც თეორიულ მოდელებში აისახება გარკვეული პოსტულატების სახით. წინამდებარე სტატიაში ჩვენს მიერ შემოთავაზებულია თეორიული მოდელი, რომელსაც პირობითად შეიძლება ვუწოდოთ „პოსტანამედროვე (მომავალი) ეკონომიკის კონტურები“ და გაანალიზებულია მისი პოსტულატები.

პოსტანამედროვე ეკონომიკის თეორიული მოდელის პოსტულატები

პირველი პოსტულატი - ეხება პოსტანამედროვე ეკონომიკის ტექნოლოგიური ბაზისის ჩამოყალიბებას, რომელიც მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის პირდაპირი ზემოქმედებითაა ნაკარნახევი. ახალი ტექნოლოგიური წესისათვის დამახასიათებელი იქნება არამექანიკური, ბიოლოგიური, ინფორმაციული, სოციალური ნანოტექნოლოგიების გამოყენება. მათ საფუძველზე განხორციელდება წარმოებისა და მოხმარების ინდივიდუალიზაცია და მინიატურიზაცია, საწარმოო პროცესების რობოტიზაცია, ხელოვნური ინტელექტის კონსტრუირება და პრაქტიკაში ფართოდ დანერგვა, განახლებადი რესურსების ათვისება, წარმოების რესურსტევადობის შემცირ-

რება, მეცნიერებატევადობისა და ინფორმაციატევადობის მკვეთრი გაზრდა; ადამიანის კეთილდღეობასთან პირდაპირ და უშუალოდ დაკავშირებული ისეთი სფეროების პრიორიტეტული განვითარება, როგორიცაა ჯანდაცვა, განათლება, ინფორმატიკა, ეკოლოგია და ა.შ. განსაკუთრებულ მნიშვნელობას შეიძენს შემოქმედებითი, ინოვაციური საქმიანობა, რომელიც „ახალი ეკონომიკის“ მთავარ მამოძრავებელ მექანიზმად ჩამოყალიბდება. გამოიყოფა ახალი ინოვაციური კლასტერები: ინფორმაციული და ტელეკომუნიკაციური ტექნოლოგიები, ბიოლოგიური (განსაკუთრებით მოლეკულური ბიოლოგიის), სამედიცინო, გარემოს დაცვის ახალი საშუალებები და სხვ.

წარმოების ტექნიკურ-ტექნოლოგიურ ბაზისში განხორციელებული თვისებრივი ძვრები გამოიწვევს ეკონომიკის სტრუქტურულ-ორგანიზაციული მოწყობის ადეკვატურ ცვლილებას - წინა პლანზე გადმოიწვეს ინტელექტუალურ-ქსელური სტრუქტურები, რომლებიც კოლექტიური მოქმედებისა და კონკურენციის, კონფლიქტებისა და თანამშრომლობის სიმბიოზების სახით მოგვევლინება. ტრადიციული გეოგრაფიული, ფინანსურ-ეკონომიკური, პოლიტიკური სივრცეების გვერდით წარმოიქმნება სოციალური, ინფორმაციული, კულტურული, ტექნოლოგიური, ინსტიტუციური სივრცეები, რომლებსაც საკუთარი საზღვრები, განვითარების კანონზომიერებები და მექანიზმები ექნებათ.

ინფორმაციის გადაქცევა ეკონომიკის განვითარების მთავარ ფაქტორად რადიკალურად გარდაქმნის მართვის სისტემას: ავტორიტარულ-მბრძანებლური და იერარქიულად ორგანიზებული მართვა, რომელიც მტრულადაა განწყობილი მუშაკთა დამოუკიდებლობის, ინიციატივის, არჩევნის თავისუფლების, შემოქმედებითი აზროვნებისა და მოქმედების მიმართ, ისტორიას ჩაბარდება და ადგილს დაუთმობს დემოკრატიულ მართვას, მუშაკთა ფართო მონაწილეობას გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესში, მოგების განაწილებაში, აქციების ფლობაში და ა.შ. ამ გზით ჩამოყალიბდება თანამონაწილე პირთა პარტნიორული ეკონომიკა, რომელიც შეცვლის ტრადიციულ საბაზრო ეკონომიკას. ეკონომიკის აღნიშნულ მოდელს „ინკლუზიურ კაპიტალიზმსაც“ უწოდებენ. (Schwab K; Thierry M; 2020)

მეორე პოსტულატი – ეკონომიკური ზრდის ტრადიციული მოდელი, რომელიც: ა) გულისხმობს ეკონომიკის ყოველმხრივ ფინანსებიზაციას და ვირტუალიზაციას, ვალების სწრაფად პროგრესირებადი მასშტაბით დაგროვებას, ფინანსური ბუშტების „გაბერვა-ჩაფუშვის“ პერიოდულად განმეორებადობას; ბ) ემყარება ისეთი სფეროების პრიორიტეტულ განვითარებას, როგორიცაა სათამაშო და შოუ-ბიზნესი (მასკულტურა), სწრაფი კვება, ფინანსური ოპერაციები და პირველ რიგში – უძრავი ქონებით ვაჭრობა, ანუ მომსახურების ის სფეროები, რომლებიც არაფერს მატებენ „წმინდა პროდუქტის ფიზიკურ მოცულობას“ და მხოლოდ ემსახურებიან „ნომინალური შემოსავლის უსარგებლო გაფართოებას“ – (ლ. ლარუში) შეიცვლება რეალური წარმოების პროცესების გაფართოებასა და შრომის ფიზიკური მწარმოებლურობის ამაღლებაზე დამყარებული ეკონომიკური ზრდის მოდელით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ფინანსური ოლიგარქიის კაპიტალიზმის მოდელი უნდა ჩანაცვლდეს „სამეწარმეო (ანტეპრენიორული) კაპიტალიზმის“ მოდელით.

მესამე პოსტულატი. პოსტანამედროვე ეკონომიკა უნდა იყოს მრავალწყობიანი, ემყარებოდეს კერძო, სახელმწიფო და კოლექტიური საწარმოების თანაარსებობას და თანამშრომლობას. საკუთრებისა და მეწარმეობის ფორმის პროგრესულობის ხარისხი უნდა განსაზღვროს არა იდეოლოგიურმა კლიშემ, არამედ პრაქტიკაში მისმა ეკონომიკურმა და სოციალურმა ეფექტია-

ნობამ. ამასთანავე, მათ თანაფარდობას უნდა არეგულირებდეს კონკრეტული ქვეყნის სპეციფიკა, ისტორიული გამოცდილება, განვითარების დონე, ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნებისა და ამოცანების იერარქია და ა.შ. ეკონომიკის განვითარების კვალდაკვალ მაღალი ალბათობით მოსალოდნელია კლასიკური ფორმით არსებული კერძო საკუთრების არეალის შეზღუდვა მისი სოციალიზაციის გზით და როგორც კოლექტიური, ისე საჯარო საკუთრების მოქმედების არეალის გაფართოება.

მეოთხე პოსტულატი. ეკონომიკის ფუნქციონირებაში სახელმწიფოს როლის ახლებური, ნეოკლასიკური, ნეოლიბერალური და ლიბერტარიანული ინტერპრეტაციებისგან სრულიად განსხვავებული გააზრება. თვითრეგულირებადი ბაზარი მზარდი ექსპანსიურობით გამოირჩევა. იგი ცდილობს საკუთარი ფუნქციონირების ფუნდამენტური პრინციპებისა და მექანიზმების სოციალურ ყველა მხარეზე გავრცელებას, მთელი საზოგადოებრივი ცხოვრების კონტროლქვეშ მოქცევას. ასეთ პირობებში სახელმწიფომ, ერთი მხრივ, უნდა უზრუნველყოს ხელსაყრელი გარემო საბაზრო ძალების ნორმალური ფუნქციონირებისათვის, მეორე მხრივ კი - საზოგადოება უნდა დაიცვას საბაზრო ფინანსურ-ეკონომიკური დიქტატისაგან. წინააღმდეგ შემთხვევაში ყოველთვის იარსებებს საკუთრივ ბაზრისა და მთელი საზოგადოების „საყრდენი სვეტის“ ჩამოშლის რეალური საფრთხე. გლობალიზაცია და ეკონომიკური ზრდის პოსტინდუსტრიულ სტადიაზე გადასვლა ის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორებია, რომლებიც აქტიურად ზემოქმედებენ ეკონომიკაში სახელმწიფოს ჩარევის ხარისხზე, ფორმებზე, მექანიზმებზე, ინსტრუმენტებზე და ა.შ. ამასთანავე, სახელმწიფოს როლი და მისი სუვერენიტეტი გლობალიზაციის პირობებში კი არ ქრება, არამედ მნიშვნელოვან მოდიფიცირებას განიცდის, რაც ორ ძირითად გარემოებაში ვლინდება. პირველი – თანამედროვე სახელმწიფო ადგილს იკავებს არა ბაზრის „გვერდით“, ან „ზევით“, არამედ ორგანულადაა ჩართული საბაზრო სისტემაში. იგი ბაზრის უმნიშვნელოვანესი მოთამაშეა და, ამასთანავე, მოწოდებულია მინიმუმამდე დაიყვანოს საბაზრო ჩავარდნები, პასუხისმგებელია მთელი საზოგადოების ინტერესთა რეალიზაციაზე. (მექვაბიშვილი ე. 2018). მეორე – გლობალიზაციის ეპოქაში სახელმწიფოს პრიორიტეტულ ფუნქციად იქცევა არა ეროვნული ეკონომიკის დაცვა გარე ფაქტორების ზეგავლენისაგან, რაც პრაქტიკულად შეუძლებელია, არამედ საერთაშორისო ეკონომიკურ კავშირებში ეროვნული ეკონომიკის ეფექტიანი ჩართვა და მისი კონკურენტუნარიანობის ამაღლება გლობალური მასშტაბით.

ამ თვალსაზრისით მხოლოდ სახელმწიფოს შეუძლია გლობალური ბაზრის მოთხოვნების ადეკვატური ეკონომიკის პროგრესული სტრუქტურის შექმნა, რომელსაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება საინფორმაციო-ტექნოლოგიურ რევოლუციაში, მეცნიერების, განათლების, კულტურის პრიორიტეტულ განვითარებაში, ახალი ცოდნის გენერირებასა და ინფორმაციული ეკონომიკის დამკვიდრებაში.

მეხუთე პოსტულატი. სახელმწიფოს ეკონომიკური როლის გაზრდა მისი მხრიდან საბაზრო ეკონომიკის რეგულირების გაძლიერებაში ჰპოვებს გამოხატულებას. „რეგულირების საჭიროებით ეკონომიკური სისტემები არაფრით განსხვავდებიან ბიოლოგიური ან მექანიკური სისტემებისაგან. რეგულირების, მართვის და წესების გარეშე ისინი აუცილებლად განიცდიან კრახს და თანაც მოკლე დროში“ (გელბრეიტი ჯ.კ. 2021). როგორც პროფ. ი. კოვზანაძე შენიშნავს, „პოსტინდუსტრიულ საზოგადოებაში სახელმწიფო – ეროვნულ ეკონომიკაში და საერთაშორისო ინსტიტუტები – მსოფლიო ეკონომიკაში მოწოდებულნი არიან მართონ საბაზრო პროცესები“. (Ковзанадзе И. (2010). პოსტთანამედროვე ეკონომიკაში რეგულირებას ექნება მაქსიმალურად

კვალიფიციური, მეცნიერულად დასაბუთებული, ზომიერი და ბაზრის ეფექტიანად ფუნქციონირების მიზანს დაქვემდებარებული ხასიათი. გამოყენებული იქნება რეგულირების ფორმები, მეთოდები, ინსტრუმენტები, რომლებიც უზრუნველყოფენ წონასწორობის დამყარებასა და უზრუნველყოფას: ა) ეკონომიკის რეალურ და ფინანსურ სექტორებს შორის; ბ) საფინანსო ინოვაციებსა და მათ მარეგულირებელ სტრუქტურებს შორის; გ) მოხმარებას, დანაზოგებსა და ინვესტიციებს შორის. რეგულირება ასევე უზრუნველყოფს კომერციული (სპეკულაციური) მონდომებისა და შემოქმედებითი საწყისების გაერთიანებას ბიზნეს-საქმიანობაში და მტკიცე ფუნდამენტს შეუქმნის ახალ ტიპის ეკონომიკურ ზრდას. წარსულს ჩაბარდება დიქტომიური აზროვნება- ბაზარი ან სახელმწიფო, რეგულირება ან დერეგულირება, ლიბერალიზმი ან დირიჟიზმი და იგი შეიცვლება მათი სინთეზით. საყოველთაოდ გაცნობიერდება ჭეშმარიტება, რომ მხოლოდ სახელმწიფოს „ხილული ხელისა“ და „ბაზრის უხილავი ხელის“ სიმბიოზი იძლევა სასურველ შედეგს- უზრუნველყოფს გრძელვადიან პერიოდში ეკონომიკის სტაბილურ ზრდას. მხოლოდ ამ გზითაა შესაძლებელი ისეთი ეკონომიკური სისტემის შექმნა, რომელსაც შემოქმედებით ეკონომიკას უწოდებენ. ამ ტიპის ეკონომიკაში დამატებული ღირებულების უდიდესი ნაწილი ახალი იდეების გენერირებაზე მოდის.

მეექვსე პოსტულატი. პოსტანამედროვე ეკონომიკა თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკისაგან განსხვავებით, რომელშიაც ფული და ფინანსები ადამიანის კეთილდღეობას კი არ ექვემდებარება, არამედ ადამიანია ჩაყენებული მათი უკიდვანო ზრდის სამსახურში, ორიენტირებულია ადამიანზე, როგორც უზენაეს საზოგადოებრივ ფასეულობაზე და ემსახურება მის ინტერესებს.

ასეთ მიდგომას საგრძნობლად შეუწყო ხელი გლობალური ფინანსური კრიზისის დროს განვითარებულმა მოვლენებმა. მეტად საყურადღებო და საინტერესოა დავოსის მსოფლიო ეკონომიკურ ფორუმზე 2010 წლის 27 იანვარს საფრანგეთის მაშინდელი პრეზიდენტის ნ. სარკოზის მოხსენება, რომელშიც აღნიშნულია: „ამჟამად მთავარი ამოცანაა ისეთი მდგომარეობის შექმნა, როცა ეკონომიკა იმუშავებს ადამიანისათვის“. (Мировая экономика, 2010).

სოციალიზაციის პროცესი სხვადასხვა მიზეზის გამო რთულად, არათანმიმდევრულად და არასაკმარისი ტემპით მიმდინარეობს, რაც დღის წესრიგში აყენებს ეკონომიკურ თეორიასა და პრაქტიკაში ნოვაციური ხასიათის მქონე გარღვევის აუცილებლობას.

მაშასადამე, ძველი ეკონომიკური მოდელი, რომლის ცენტრშიც დგას „ეკონომიკური ადამიანი“, უნდა შეიცვალოს „არაეკონომიკურ ადამიანზე“ ორიენტირებული, ანუ ანტროპოცენტრული მოდელით. არაეკონომიკური ადამიანისათვის შემდეგი თვისებები იქნება დამახასიათებელი: ა) მის ქცევას განსაზღვრავს და წარმართავს საკუთარ ეგო-ს გარეთ გასული მოტივები; ბ) იგი არამატერიალურ ფასეულობებს მიაჩნებს პრიორიტეტს; გ) მისთვის დამახასიათებელია მაღალი პასუხისმგებლობა სხვა ადამიანების, კოლექტივის და საზოგადოების მიმართ; დ) იგი მზადაა არეგულიროს (შეზღუდოს) მიმდინარე მოხმარება მომავალი თაობების საკეთილდღეოდ და შედარებით მაღალი საფასური გადაიხადოს გლობალური პრობლემების გადაჭრის დასაფინანსებლად.

მეშვიდე პოსტულატი. ეკონომიკის ჰუმანიზაცია შეიცავს საბაზრო ეკონომიკის სოციალიზაციის გაძლიერების მოთხოვნას, რომელიც განსაკუთრებით ბოლო რამდენიმე ათწლეულის მანძილზე უწყვეტად მიმდინარეობდა. ეს ბევრი ფაქტით დასტურდება. მაგ.: თანამედროვე პოსტინდუსტრიულ ქვეყნებში ბიუჯეტიდან გამოყოფილ სახსრებში თანაფარდობა სამხედრო

ხარჯებსა და სოციალური დანიშნულების ხარჯებს შორის 1:6 შეადგენს. ეს ამ ქვეყნების სოციალურად ორიენტირებულ სისტემად ტრანსფორმირების ნათელი მაჩვენებელია. განსხვავება არის მხოლოდ ცალკეული ქვეყნების მიხედვით სოციალურობის ხარისხში. ასევე აღსანიშნავია პოსტინდუსტრიულ ქვეყნებში საბიუჯეტო პოლიტიკის ორიენტირებულობა ადამიანი – კაპიტალის განვითარებაზე: განათლებაზე, ჯანდაცვაზე, სოციალურ უზრუნველყოფაზე, პროფესიული მომზადებისა და გადამზადების სისტემის დაფინანსებაზე და ა.შ. სწორედ ამ ტიპის დანახარჯები მიიჩნევა ეროვნული ეკონომიკის სწრაფი განვითარებისა და გლობალური მასშტაბით კონკურენტუნარიანობის ამაღლების გადამწყვეტ ფაქტორად.

პროფ. ი. სტიგლიცი სოციალური ორიენტაციის ეკონომიკის კლასიკურ მაგალითად სკანდინავიის ქვეყნებს მიიჩნევს და დასძენს: „სკანდინავიის ქვეყნების წარმატება უზრუნველყო მათში სოციალური კეთილდღეობის სახელმწიფოს შექმნამ. ამ ქვეყნებმა დაინახეს, რომ მდგრადი აყვავებისათვის აუცილებელია მისი საყოველთაოობა. ეს მნიშვნელოვანი გაკვეთილია, რომელიც უნდა ისწავლოს აშშ-მ და ევროპის დანარჩენმა ნაწილმა“. (<http://www.project-sindicate.org/commentary/lessons-anti-globalists-by-joseph-e-stiglitz-2017>)

პოსტინდუსტრიულ ქვეყნებში სოციალურ სფეროში განხორციელებული პოზიტიური ძვრების მიუხედავად, სოციალური დიფერენციაციის მაღალი ხარისხი და სოციალური უსამართლობა კვლავ რჩება მწვავე პრობლემად. სტიგლიცის აზრით, “ზედაფენა პირდაპირ მდიდრდება იმათ ხარჯზე, ვინც სოციალური კიბის დაბალ საფეხურზე იმყოფება”. პრობლემის არსებობის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი, ჩვენი აზრით, სოციალური სამართლიანობის მიმართ მეინსტრიმული დოქტრინების ნეგატიური დამოკიდებულებაა, რომლის არსი ნათლად ჩამოყალიბებული ამერიკელი მეცნიერის რ. პაიპსის ნაშრომში “საკუთრება და თავისუფლება”. იგი წერს: “სოციალური თანასწორობის უზრუნველყოფა, თუკი ეს საერთოდ შესაძლებელია, მხოლოდ იძულებით, ე.ი. თავისუფლების შეზღუდვითაა მიღწევადი. ეს აუცილებლად მოითხოვს იმ მოქალაქეთა საკუთრების უფლების უხეშად დარღვევას, რომლებიც ფლობენ უფრო მეტ ქონებას, ან სარგებლობენ უფრო მაღალი საზოგადოებრივი სტატუსით, ვიდრე უმრავლესობა”. (პაიპსი რ. 2004). ნეოლიბერალიზმის თვალსაჩინო წარმომადგენლის ა. ჰაიეკის აზრით, საზოგადოება თუკი საოციალური თანასწორობისა და სამართლიანობის პრინციპებით იხელმძღვანელებს, ვერ მიაღწევს ვერცერთ მათგანს, სამაგიეროდ დაანგრევს ეკონომიკურ ეფექტიანობას. (Хайек Ф. А. 1992).

მაშასადამე, თანამედროვე ეკონომიკურ თეორიასა და რეალურ სამეურნეო ცხოვრებაში ბევრი მიზეზი არსებობს, რომელიც წინ ეღობება და ხელს უშლის ეკონომიკური განვითარების ახალი მოდელის დამკვიდრებას.

მერვე პოსტულატი – მოხმარების ახალი წესი, როგორც მომავლის ეკონომიკის ორგანული შემადგენელი ნაწილი. გლობალიზაციის ასიმეტრიული ხასიათი, რომლის შესახებაც ჩვენ უკვე ვიმსჯელებთ, იმაშიც გამოიხატება, რომ თანამედროვე მსოფლიოს ქვეყნების უმრავლესობაში მოთხოვნა ჯერჯერობით საკმაოდ მოდუნებულია, მიწოდება კი სისტემატურად იზრდება. ამას შედეგად მოსდევს ეკონომიკური დისბალანსების გაღრმავება, რომელიც აპროვოცირებს დეფლაციის ხანგრძლივ პროცესს. აღნიშნულის კლასიკური მაგალითი იაპონიაა, რომელიც ორ ათეულ წელზე მეტია დეფლაციის მარწყუბებშია მოქცეული. მთავრობათა არაერთმა მცდელობამ, მათ შორის შედარებით წარმატებულმა „აბეკონომიკამ“ ვერ შეძლო სიტუაციაში ძირეული

გარდატეხის მოხდენა წამყვანი ქვეყნების ცენტრალურ ბანკებს სულ უფრო უძნელდებათ „ლიკვიდურობის ხაფანგის“ წინააღმდეგ ბრძოლა.

ამჟამად „ლიკვიდურობის ხაფანგის“ მთავარი ასპექტი, როგორც ცნობილი ამერიკელი ეკონომისტი ე. ფელსი მიუთითებს, გლობალური მიწოდების მრუდია. ასეთ პირობებში, მეცნიერის აზრით, მართებულია აქცენტი გადავიდეს მოთხოვნის მხარეზე და ფისკალურმა ხელისუფლებამაც უფრო მეტი აქტიურობა უნდა გამოიჩინოს ამ მიმართულებით (ფელსი ე. „გავაფართოვოთ მოთხოვნა, თუ გავზარდოთ ინოვაციები“). კოვიდ 19-ის პანდემიამ კორონომიკური კრიზისის წარმოშობა განაპირობა, რომელმაც ერთდროულად მიწოდებისა და მოთხოვნის შოკები წარმოქმნა და ეკონომიკა მოკვადოებულ წრეში მოაქცია (Papava V. 2020).

შეიძლება გადაჭრით ითქვას, რომ თანამედროვე პირობებში გადამწყვეტი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს არა მოხმარების და ერთობლივი მოთხოვნის გაზრდას, არამედ მისი სტრუქტურის და ხასიათის ძირეულ შეცვლას. ჩვენ აქ ვგულისხმობთ თანამედროვე, ხშირ შემთხვევაში მოხმარების არაჯანსაღი, მახინჯი, რეალურ სარგებლობას მოკლებული მოხმარების ფორმების ჩანაცვლებას ისეთი მოხმარებით, რომელიც უშუალოდ აკმაყოფილებს ადამიანის ფიზიკური, სულიერი, ინტელექტუალური განვითარების მიზანს. მოხმარების მეცნიერულად დასაბუთებული, ჰუმანიზირებული და გონივრული ფორმების დანერგვით შესაძლებელი გახდება თავიდან ავიცილოთ წარმოების უსაზღვრო გაფართოების აუცილებლობა. ამ გზით შევამცირებთ პლანეტარული მასშტაბით სასიცოცხლო რესურსების ექსპლოატაციის ხარისხს, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კაცობრიობის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე. მოხმარების წესს, ფორმებსა და სტრუქტურას, როგორც წესი, საზოგადოებაში დამკვიდრებული ფასეულობების სისტემა განსაზღვრავს. იგი გვიჩვენებს „თუ რამდენად შეესაბამება წარმოება და ამის შემდეგ მოხმარება ადამიანის რეალურ ინტერესებს“. (მალაშხია გ. და 2014). ზნეობრივ ფაქტორებს, აღზრდას, განათლებას, კულტურას, რელიგიურ მრწამსს, ტრადიციებს, ისტორიულ მემკვიდრეობას და სხვ. წამყვანი როლი აკისრია გონივრული მოთხოვნილებების ჩამოყალიბებაში. როგორც ცნობილი გერმანელი ფილოსოფოსი ი. კანტი შენიშნავდა: „ადამიანი ერთადერთი ცხოველია, რომელიც ექვემდებარება აღზრდას“.

რა ობიექტურ და სუბიექტურ დაბრკოლებებთან შეიძლება იყოს დაკავშირებული მოხმარების რაციონალური მოდელის ჩამოყალიბება? რა თქმა უნდა, ლიბერალები, ნეოლიბერალები და ლიბერტარიანელები მასში დაინახავენ ადამიანის პირადი თავისუფლების უხეშ შეზღუდვას, თუმცა სრულიად უსაფუძვლოდ! ჩვენ ამ შემთხვევაში ვსაუბრობთ ადამიანის არა ზოგადად მოთხოვნილებების, არამედ საკუთარი თავისთვის ზიანის მომტანი ფორმების შეზღუდვაზე და პარალელურად ჯანსაღი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების გაფართოებაზე. შემოთავაზებული მოდელი ადამიანის, როგორც მომხმარებლის თავისუფლებას კი არ შეზღუდვას, არამედ პირიქით, გააფართოებს და ილუზორული თავისუფლება რეალური თავისუფლების სფეროში გადავა. მხედველობაში მისაღებია პრობლემის სოციალური ასპექტიც: გონივრული მოთხოვნილებების ფორმირების ჩვენს მიერ შემოთავაზებული მოდელი ათავისუფლებს რესურსების მნიშვნელოვან ნაწილს. ეს უკანასკნელი რესურსების მძაფრი შეზღუდულობის პირობებში მოსახლეობის უმცირესი ნაწილის ფუფუნებას ხმარდება. მომავალში იგი წარიმართება იმ ადამიანების მოხმარების დასაკმაყოფილებლად, ვინც დღეს საარსებო საშუალებათა მწვავე დეფიციტს განიცდის.

დასკვნა

დასასრულს, აუცილებელია აღინიშნოს, რომ კორონა ვირუსის პანდემია, რომელმაც „შეძრა“ მსოფლიო, ქმნის ახალ რეალობას, მნიშვნელოვნად აჩქარებს პოსტანამედროვე ეკონომიკის ტექნოლოგიური საფუძვლების მომწიფებას და მასთან ერთად, პრინციპულად ახალი, ორგანიზაციულ-ეკონომიკური, სოციალური, კულტურულ-ინტელექტუალური და ა.შ. ცვლილებების დაწყებას, რომელთა ერთობლიობა მსოფლიოს ეკონომიკური განვითარების არსებული მოდელისაგან პრინციპულად განსხვავებულ ეკონომიკურ სისტემასთან აახლოვებს.

ლიტერატურა:

1. გელბრეტი ჯ.კ. (2021). „რა არის ეკონომიკა? პოლიტიკური დისციპლინა რეალური მსოფლიოსთვის“. ეკონომიკა და ბიზნესი, №4, გვ. 9-28
2. მაღაშხია გ. (2014). უქმი ეკონომიკა.
3. მექვაბიშვილი ე. (2018). გლობალიზაციის ეპოქის ფინანსური კრიზისები და საქართველოს ეკონომიკა.
4. პაიპსი რ. (2004). საკუთრება და თავისუფლება.
5. Papava V. (2020). "On the Atypical Economic Crisis Under The COVID -19 Pandemic". Economics and Business, №4, pp. 9-16
6. Schwabi K.; Thierry M. (2020). "COVID-19: The Great Reset". Cooper.
7. Ковзанадзе И. (2010). Уроки мирового кризиса: необходима новая модель регулирования экономики.
8. Мировая экономика, (2010). №1.
9. Хайек Ф. А. (1992). Пагубная самонадеянность. М., «Новости».
10. <http://www.project-syndicate.org/commentary/lessons-anti-globalists-by-joseph-e-stiglitz-2017>

Contours of Postmodern Economy (Theoretical-methodological aspect)

Elguja Mekvabishvili

Doctor of Economic Sciences,

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Professor

SUMMARY

The economy development's predicting is one of the important functions of economic science. Without this, human activities are irrational and ineffective and it is impossible to achieve the set goals or it is associated with high costs. It is especially difficult to predict the distant future, since at this time it is impossible to paint an accurate picture of reality, and science must be satisfied only with the formation of a hypothesis. The latter should be reflected in the theoretical model of postmodern (future) economics in the form of certain postulates.

In this article, a theoretical model called "Contours of Postmodern Economy" is developed and its eight postulates are formulated. It is argued that the economy of the future will be a partnership and humane system, fundamentally different from the modern market economy.